

ПЕДАГОГІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ КОЛЕДЖІВ: МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ

PEDAGOGICAL MODELING OF THE PROCESS OF FORMATION OF INTERCULTURAL COMPETENCE OF EDUCATORS OF PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF COLLEGES: METHODOLOGICAL ASPECTS

У статті узагальнено погляди науковців на сутність наукової дефініції «міжкультурна компетентність». Встановлено, що міжкультурна компетентність охоплює сформовану систему ціннісних орієнтацій, базуються на спеціальних знаннях і практичних уміннях під час налагодження міжкультурної взаємодії. Вона передбачає толерантне спілкування та комунікативну культуру. Проаналізовано психолого-педагогічні площини (мотиваційну, когнітивну, конативну, рефлексивну) розуміння змісту міжкультурної компетентності. Вважаємо, що міжкультурна компетентність забезпечить майбутнім вихователям ефективний толерантний діалог із представниками різних культур в освітньому просторі дошкільної установи.

Педагогічне моделювання є ключовим елементом професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, які навчаються в коледжах. Використання моделювання дасть можливість визначити практичні шляхи формування міжкультурної компетентності та дозволить якісно організувати освітній процес у коледжі. З методологічного погляду розробка та впровадження структурно-функціональної моделі позитивно вплине на мотиви та ціннісні орієнтації; моральні, громадянські, інтелектуальні й ділові якості; особливості характеру і поведінки; комунікативні й організаторські здібності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Проаналізовано основні переваги розробки та впровадження структурно-функціональної моделі формування міжкультурної компетентності майбутніх вихователів дитей дошкільного віку в освітній процес коледжів. Модель спрямована на формування у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти належного рівня міжкультурної компетентності. Передбачаємо, що її впровадження дасть можливість студентам вийти за межі власної культури та набути властивостей медіатора культур, а також не втратити власну культурну ідентичність.

Ключові слова: міжкультурна компетентність, майбутні вихователі закладів

дошкільної освіти, педагогічне моделювання, структурно-функціональна модель, переваги і перспективи впровадження моделі.

This article is about the views of scientists on the essence of the scientific definition of "intercultural competence". Established that intercultural competence covers the established system of value orientations, is based on special knowledge and practical skills during the establishment of intercultural interaction. It implies tolerant communication and communicative culture. Psychological and pedagogical planes of understanding the content of intercultural competence are analyzed. It is assumed that intercultural competence will provide future educators with an effective tolerant dialogue with representatives of different cultures in the educational space of the preschool institution.

Pedagogical modeling is a key element of professional training of future educators of preschool education institutions studying in colleges. The use of modeling will make it possible to identify practical ways of forming intercultural competence and will allow to organize the educational process in the college. From a methodological point of view, the development and implementation of a structural-functional model will positively affect the motives and value orientation; moral, civil, intellectual and business qualities; features of character and behavior; communicative and organizational skills of future educators of preschool education institutions.

The main advantages of developing and implementing a structural and functional model of the formation of intercultural competence of future educators of preschool children in the educational process of colleges are analyzed. The model is aimed at forming the appropriate level of intercultural competence in future educators of preschool institutions. We anticipate that its implementation will enable students to go beyond their own culture and acquire the properties of a mediator of cultures, as well as not lose their own cultural identity.

Key words: intercultural competence, future educators of preschool education institutions, pedagogical modeling, structural and functional model, advantages and perspectives of model implementation.

УДК 378.091.212:005.336.2

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/25-2.15>

Коврей Д.Й.,

аспірант кафедри дошкільної освіти
Мукачівського державного університету,
викладач української мови
та літератури
Фахового коледжу
Закарпатського угорського інституту
імені Ференца Ракоці II

Постановка проблеми у загальному вигляді.

В Україні активно проходять процеси взаємопроникнення та взаємозбагачення культур і цивілізаційна інтеграція [1, с. 49]. У контексті сучасних цивілізаційних змін під час навчання у закладах вищої освіти (ЗВО) необхідно активно працювати над формуванням міжкультурної компетентності у

студентів усіх спеціальностей. Вважаємо, що лише той майбутній фахівець, котрий володіє високим рівнем міжкультурної компетентності, може ефективно виконувати усі свої професійні обов'язки й активно розвиватися в багатонаціональному українському соціумі на основі толерантного ставлення до інших культур, традицій і звичаїв. Вихо-

вателі закладів дошкільної освіти – це ті педагоги, які першими здійснюють соціалізацію дітей у державних освітніх установах, тому у них має бути сформована міжетнічна компетентність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що питання міжкультурної компетентності останні 10 років було в центрі уваги наукової спільноти (О. Зеліковська (2010) [5], Н. Самойленко (2013) [12], Є. Сабаненко (2014) [11], І. Сафонова (2014) [13], О. Сніговська (2014) [14], Д. Рязанцева (2018) [10]). Так, О. Сніговська доводить, що міжкультурна компетентність є особистісно-професійною якістю, яка охоплює сукупність «професійних, культурологічних знань, умінь вербальної комунікації, загальнокультурних і культурно-специфічних умінь, орієнтацію на комунікацію» [14, с. 17]. Подібну позицію декларує І. Сафонова, котра розглядає міжкультурну компетентність як інтегративну властивість особистості, що характеризується сукупністю знань про цінності культур, міжкультурних вмінь та адекватних поведінкових стратегій, які дозволять вільно орієнтуватися в міжкультурному просторі на засадах діалогу культур і цінностей. До переліку складників міжкультурної компетентності авторка відносить три компоненти: ціннісно-когнітивний, ціннісно-мотиваційно-афективний і ціннісно-діяльнісний [13 с. 139]. У баченні Д. Рязанцевої [10] міжкультурна компетентність значною мірою залежить від розвитку емоційної сфери та стану сформованості професійно-значущих якостей. Авторка доводить тісний зв'язок міжкультурної компетентності особистості із розвитком професійно-значущих якостей, до яких відносить: гнучкість (уміння адаптуватися до ситуацій педагогічної взаємодії, що змінюються); комунікабельність (уміння будувати діалог із представниками різних національностей); здатність до співробітництва (відкритість педагога та його готовність до налагодження взаємодії); емпатичність (уміння емоційно відгукуватися на проблеми студента); толерантність (здатність сприймати, поважати думки, переконання студента) [10, с. 217].

Часто науковці вважають за доцільне розглядати у контексті піднятої проблематики таку дотичну дефініцію, як «міжкультурна комунікативна компетенція». Так, Л. Лендел переконана, що «міжкультурна компетенція означає насамперед усвідомлення власної культурної спадщини та розуміння культури іншої країни поряд зі знанням її мови» [7, с. 104]. Повністю поділяємо позицію авторки у тому, що в понятті міжкультурної компетентності закладено рівноправну взаємодію представників різних спільнот з урахуванням їхньої самобутності та своєрідності, що приводить до необхідності виявлення загальнолюдського на основі порівняння культури країни, мову якої вивчають, і власної культури.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Наголосимо на тому, що у психолого-педагогічній літературі ще й донині відсутня термінологічна чіткість щодо сутності та змісту міжкультурної компетентності. Науковцями розглянуті методологічні та практичні аспекти її формування під час організації освітнього процесу студентів, які навчаються у закладах вищої освіти (І. Бахов [2], О. Гончарова [4], О. Рембач [9], О. Сніговська [14]). Поза увагою науковців залишилися практичні питання, що висвітлюють механізми формування міжетнічної толерантності майбутніх вихователів, котрі працюватимуть у закладах дошкільної освіти. Вважаємо, що не розкрито усі перспективи, які має педагогічне моделювання процесу формування міжкультурної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти в освітньому середовищі коледжів. Усі задекларовані аспекти стали поштовхом до написання статті.

Мета статті – проаналізувати сутність міжетнічної толерантності й обґрунтувати вагомість педагогічного моделювання структурно-функціональної моделі формування міжкультурної компетентності майбутніх вихователів, які працюватимуть із дітьми дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. На основі узагальнення напрацювань науковців [5; 6; 10; 11; 13] вважаємо, що міжкультурна компетентність виступає інтегративною властивістю особистості, яка охоплює сформовану систему ціннісних орієнтацій, базується на спеціальних знаннях, практичних умінь, що будуть необхідні майбутнім фахівцям для ефективного розв'язання особистісних і професійних завдань під час налагодження міжкультурної взаємодії. Із психолого-педагогічного погляду міжкультурна компетентність має базуватися високому рівні культури та передбачати сформований рівень толерантного спілкування та комунікативної культури. Тобто міжкультурну компетентність доцільно розглядати з декількох позицій. По-перше, як сформовану ціннісно-мотиваційну сферу особистості щодо адекватного сприймання культурного світу співрозмовника (мотиваційна площина); по-друге, як сукупність теоретичних знань, які використовуються під час налагодження міжкультурної комунікації (когнітивна площина); по-третє, як наявність практичних вмінь, що дозволяють адекватно втілити в життя комунікативний намір і верифікувати результати комунікативного акту з людьми, які відрізняються культурними уявленнями (конативна площина); по-четверте, як можливість налагодження ефективного зворотного зв'язку та сформованість рефлексивних умінь, що дозволяють адекватно сприйняти й оцінювати комунікативну ситуацію, співвідносити інтенції з вибором найефективніших невербальних і вербальних засобів спілкування у полікультурному середовищі (рефлексивна площина).

У ході вивчення означеного кола питань було встановлено, що з методичного погляду міжкультурна компетентність базується на сформованих навичках налагодження ефективного неконфліктного спілкування та толерантної поведінки в міжкультурному середовищі. У контексті професійної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти сформована міжкультурна компетентність дозволить їм, як професіоналам, ефективно спілкуватися з усіма учасниками (суб'єктами) освітнього простору дошкільної установи. Тобто міжкультурна компетентність забезпечить майбутнім вихователям сформовану здатність будувати ефективний толерантний діалог із представниками різних культур.

Для формування міжкультурної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, які здобувають освіту в коледжах, доцільно використовувати педагогічне моделювання. В основу такого міркування були покладені дослідження М. Люшина [8], котрий довів, що моделювання є обов'язковою частиною наукового дослідження, яка використовується для опису різноманітних процесів і володіє вагомим потенціалом для розвитку навчальних середовищ. У нашому розумінні педагогічне моделювання виступає ключовим елементом професійної підготовки майбутніх фахівців.

У тлумачному словнику української мови модель трактується як «умовна схема якогонебудь процесу чи об'єкта, що використовується у дослідженнях його представником» [3, с. 683]. Із психолого-педагогічного погляду модель є штучно створеним предметом, який існує у вигляді схеми та максимально відображає і відтворює властивості, взаємозв'язки та відносини між усіма елементами. Із практичного погляду розробка та впровадження моделі дасть можливість визначити шляхи формування міжкультурної компетентності та якісно організувати освітній процес у коледжі. З методологічного погляду потрібно, щоб розроблена модель мала позитивний вплив на такі аспекти, як:

- мотиви та ціннісні орієнтації (усвідомлення пріоритетів вагомості міжкультурної компетентності, інтерес до професії та прагнення до якісного кінцевого результату);

- моральні якості (толерантність, здатність до компромісів);

- громадянські якості (чіткість громадянської позиції, здатність відстоювати свої права, громадянська мужність, патріотизм);

- інтелектуальні й ділові якості (професіоналізм, креативність, критичність і прогностичність мислення);

- особливості характеру і поведінки (здатність розв'язувати професійні завдання, пов'язані із налагодженням міжкультурного спілкування, стійкість до стресів, розважливості);

- комунікативні здібності (комунікабельність, вміння переконувати, емпатійність);

- організаторські здібності (вимогливість, уміння контролювати і коригувати роботу колективу, здатність мобілізувати колектив).

Вважаємо, що для вдосконалення професійної підготовки майбутніх вихователів, які працюватимуть у закладах дошкільної освіти, потрібно цілеспрямовано використовувати педагогічне моделювання та розробити модель, що має охоплювати чіткий і конкретний опис сукупності практичних дій, які забезпечують майбутнім фахівцям ще під час навчання в коледжі успішну та якісну підготовку до виконання у майбутньому широкого спектру професійних завдань. Саме педагогічне моделювання володіє позитивним ефектом у контексті вдосконалення освітнього процесу. Як наслідок такого підходу до розуміння педагогічного моделювання, наукову дефініцію «модель» розглядаємо як ідеальний образ, формування якого стає метою професійної підготовки майбутніх вихователів в освітньому середовищі педагогічного коледжу.

До основних переваг, які отримуємо у процесі розробки та впровадження структурно-функціональної моделі формування міжкультурної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку, було віднесено такі, як: повномасштабна реалізація нової парадигми, що базується на фундаментальності організації професійної підготовки майбутніх вихователів у коледжах; якісне та своєчасне реагування на кон'юнктуру ринку у сфері підготовки майбутніх педагогічних кадрів у коледжах; підвищення освіченості випускників, котрі будуть спрямовані на підвищення власної фахової компетентності під час реалізації професійної діяльності в міжкультурному просторі. На наш погляд, модель покликана звернути увагу на потребу вдосконалення професійної підготовки майбутніх вихователів, яким притаманне інноваційне мислення. У дослідженні висуваємо робочу гіпотезу про те, що розроблена структурно-функціональна модель буде корисна для вдосконалення професійної освіти майбутніх вихователів.

У методичній площині досягнення мети – формування у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти належного рівня міжкультурної компетентності – дасть можливість студентам вийти за межі власної культури та набути властивостей медіатора культур, а також не втратити власну культурну ідентичність. Із практичного погляду необхідно оптимізувати навчальні плани і програми, оновити систему форм, методів, засобів і прийомів впливу, що сприяють формуванню у студентів міжкультурної компетентності. Відзначимо, що формування такої мети передбачає якісні зміни у ставленні студента до світоглядних домінант життя і процесу навчання у коледжі на основі усвідомлення пріоритетної ролі діалогічного спіл-

кування у просторі полікультурного буття, прагнення до якісного оволодіння професією.

Висновки. Майбутні вихователі, котрі навчаються в коледжах, мають оволодіти належним рівнем міжкультурної компетентності, що дозволить їм налагоджувати ефективні міжкультурні зв'язки під час виконання професійних обов'язків. Лише такий фахівець навчить своїх вихованців зберігати національні традиції свого етносу та допоможе з повагою ставитися до культурних традицій інших етносів. Такий вихователь буде системно та цілеспрямовано виховувати повагу до різних культур під час організації освітнього процесу в дошкільних установах. Найефективнішим способом формування міжкультурної компетентності вважаємо педагогічне моделювання, спрямоване на розробку та впровадження в освітню систему коледжів структурно-функціональної моделі.

Подальші напрацювання будуть зосереджені на розробці науково-методичного забезпечення процесу формування міжкультурної компетентності у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Атрощенко Т.О. Формування міжетнічної толерантності майбутніх учителів початкової школи: теорія і методика : монографія. Мукачево : Мукачевський державний університет, 2019. 552 с.
2. Бахов І.С. Формування професійної міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів у вищому навчальному закладі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2011. 22 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад і головний ред. В.Т. Бусел. Київ – Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
4. Гончарова О.А., Маслова А.В. Формування міжкультурної компетентності студентів немовних спеціальностей в процесі навчання іноземної мови. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія : Педагогіка*. 2010. № 5. URL: <https://goo.gl/2Wqibq>.
5. Зеліковська О.О. Сутність та структура міжкультурної компетентності студентів вищих економічних навчальних закладів. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія «Педагогіка і психологія»*. № 2. 2010. С. 213–216.
6. Кожевнікова А., Дудко Я., Голубенко Н. Формування міжкультурної компетентності сучасного вчителя як важливий чинник успішної педагогічної діяльності. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка*. 2016. № 2 (17). С. 120–125.
7. Лендел Л.В. Міжкультурна комунікативна компетентність: проблема цілей і змісту навчання іноземній мові у загальноосвітній школі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. 2014. Вип. 34. С. 104–106.
8. Люшин М.О. Педагогічне моделювання у контексті професійної компетентності. *Управління школою*. 2012. № 13/15. С. 30–33.
9. Рембач О.О. Формування міжкультурної компетентності майбутніх правознавців у процесі іншомовної підготовки. *Університетські наукові записки*. 2017. № 63. С. 387–400.
10. Рязанцева Д.В. Формування міжкультурної наукової компетентності викладачів вищих навчальних закладів. *Педагогіка та психологія*. 2018. Вип. 59. С. 212–220.
11. Сабаненко Е.И. Межкультурное взаимодействие: сущность, типология, социальная регуляция. *Молодой ученый*. 2014. № 21. С. 816–819.
12. Самойленко Н.Б. Міжкультурна компетентність майбутніх фахівців гуманітарного профілю. Київ – Севастополь : Рібест, 2013. 411 с.
13. Сафонова І.О. Сутність і структура міжкультурної компетентності в контексті аксіологічного підходу. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2014. Вип. 3 (62). 129–143.
14. Сніговська О.В. Формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин в освітньому середовищі класичного університету : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Умань, 2014. 24 с.